येति। स एतं दशहोतारमपश्यत्। तेन दशधात्मानं विधाय। दशहोत्राऽतप्यत। तस्य चित्तिः स्रुगासीत्। चित्तमाज्यम्। तस्यैतावत्येव वागासीत्। एतावान् यज्ञक्रतुः" इति। प्रजापतिः स्रष्टुकामः तत्साधनं वेदेषु विचार्य्य दशहोतृमन्त्रं दृष्ट्वा तन्मन्त्रोक्तप्रकारेण स्वस्वरूपमेव चित्तिविचित्तवागाद्यवयवैर्दशधा दशप्रकारं जातेन दशहोतृमन्त्रेण तपः कृतवान्। तपःशब्दोऽयं पर्य्यालोचनरूपं मानसं यज्ञं कृतवानित्यर्थः। तस्य मानसयज्ञप्रवृत्तस्य वाह्यसाधनाभावाद्येयं विक्रिया चित्तिर्निर्विकल्पकज्ञानहेतुभूतान्तःकरणवृत्तिः सैव स्रुगासीत्। यत्तु चित्तं सविकल्पकज्ञानसाधनमन्तःकरणं तदेवाज्यम्। एवमुत्तरत्रापि योज्यम्। तदेवं प्रगृह्य प्रदर्श्यते। तस्य प्रजापतेस्तदानीं दशहोतृमन्त्ररूपा यावत्युच्चार्य्यते एतावत्येव वागासीत्। इदमेव पुनः पुनरावर्त्तयति। तत्रान्यं वाग्व्यापारं न करोतीत्यर्थः। तस्मिन्मन्त्रे यावानर्थः प्रतीयते। एतावानेव तदीयो यज्ञक्रतुः। ननु वाह्यानुष्ठानरूपो यज्ञशब्दो हविस्त्यागवाची। क्रतुशब्दो हविस्त्यागयुक्तकृत्स्नप्रयोगं वक्ति। तदेवं प्रजापत्यनुष्ठानवाचित्वात् प्रशस्तोऽयं दशहोतृमन्त्रः॥

अथ चतुर्होतृमन्त्रं प्रशंसति। "स चतुर्होतारमसृजत। सोऽनन्दत्[१]। असृक्षि वा इममिति। तस्य सोमो हविरासीत्। स चतुर्होत्राऽतप्यत। सोऽताम्यत्। स भूरिति व्याहरत्। स भूमिमसृजत। अग्निहोत्रं दर्शपूर्णमासौ यजूंषि। स द्वितीयमतप्यत। सोऽताम्यत्। स भुव इति व्याहरत्[२]।